

päätöksenteon valmistelussa, saavutettaisiin avoimuuden seuraava aste: ei vain tietoa avoimista varannoista, vaan myös avoin tieto niiden käytöstä! Näin kansalaisille avautuisi mahdollisuus seurata, miten tietovarantoja käytetään ja tulkitaan – vai käytetäänkö lainkaan. Tietovarantojen käyttöä seuraamalla kansalaiset voisivat voimistaa päätöksentekijöiden tilivelvollisuutta.

Vielä kolmaskin datan avoimuuden aste on tietysti olemassa. Se olisi pääsyn avaaminen tietovarantoihin niin laajalti kuin tietosuoja sen sallii, siis kiinnostuneille kansalaisille. Ja tätäkin Matti Wiberg näyttäisi ehdottavan. Se ei tosin ole aina helppo tie, kun tietovarannot voivat olla mutkikkaita ja niiden käyttö voi vaatia asiantuntevaa opastusta. Välvaiheena voisi tietysti olla jonkinlaisten helppojen perustietovarantojen tuottaminen kansalaiskäyttöön, vuosittain päivitettäviksi. Sen rinnalla voitaisiin vähitellen rakentaa vaativampia tietovarantoja ja erityisesti rakentaa niiden kansalaiskäytön kannalta välttämättömiä avustavia asiantuntijapalveluja.

Jos tietovarannot voivat olla kansalaisille vaikeakäyttöisiä, ovat ne sitä usein myös ammattilaisille. Tietovarantojen puutteiden ja mahdollisuuksien tunnistaminen vaatii usean eri tahon yhteistä tarkastelua. Tämä puoli näyttää helposti unohtuvan avointa dataa edistettäessä. Dataa ja muuta tietoa on kaikkialla paljon, paraskin tietovaranto kattaa siitä vain osan, ja parhaatkin asiantuntijat tuntevat asiastaan vain osan. Helpoin-

ta olisi, jos päätöksenteon valmistelussa olisi vaihteita, joissa eri tahoilla ja eri varantojen kanssa työskentelevät päätöksentekijät, eturyhmiä edustajat, valmistelijat ja asiantuntijat voisivat kokoontua ja selvittää toisilleen, mitä oikein katsovat tietävänsä ja millä perusteilla. Tämähän muistuttaa vanhaa kunnan komitealaitosta, joka haudattiin hitaana ja tehottomana runsaat kymmenen vuotta sitten! Ehdotuksia komiteatyön elvyttämisestä on kuultu jo muuallakin, esimerkiksi Juhana Vartiaisen puheenvuoroissa syksyllä 2013 (HY:n valtiotieteellisen tiedekunnan alumni-ilta 27.11.2013).

Mutta ehkä on muitakin välimuotoisia toimintoja ja välimuotoisia tietotuotteita, jotka toisivat esiin kaikkien tietoon liittyvän monien rinnakkaisten ja kilpailevien tulkintojen mahdollisuuden. Tärkeätä on, ettei uskota tietovarantojen avaamisen ja tietoteknisten ratkaisujen yksin riittävän parempaan päätöksentekoon, vaan muistetaan, että keskeisiä ovat ne tilanteet, foorumit, elimet ja instanssit, joissa tietovarantoja ja tietotuotteita käytetään.

Mitä nyt on siis tapahtunut Matti Wibergin konsultti- ja unilukkariponnistuksesta? Senkin voi pukea vanhan iskelmän poljentoon:

Joulun tullen tanssimaan / proffat saapuu piiloistaan / tietovarantoihin sekaantuu Proffa vanhin valkoinen / nousee pysty huojuen / virastoista parku kantaautuu!

JUSSI SIMPURA

KOMMENTTI

Avoin data ei yksin riitä

”Data kuuluu kansalle”, voiko sen paremmin sanoa. Julkishallinnon ylläpitämät tietovarannot ovat meidän yhteistä omaisuuttamme. Ja aivan kuten yhteisiä verovaroja, myös yhteisiä tietovarantoja on hyödynnettävä mahdollisimman tehokkaasti yhteiseksi hyväksi.

Demokratia ei toimi, elleivät päätösten pohjana olevat tiedot ja mallit ole kansalaisten vapaasti käytettävissä. Miten he muuten voivat arvioida tehtyjen päätösten viisautta.

Julkisten tietovarantojen avaaminen käynnistyi angloamerikkalaisissa maissa nimenomaan demokratian syventämiseksi ja kansalaisten voimaannuttamiseksi. Vasta kun tietojen avaamisen havaittiin palvelevan demokratian lisäksi myös elinkeinoelämää ja luovan työpaikkoja, myös Suomessa havahduttiin.

Esteitä on ollut paljon. Vanhoihin tietojärjestelmiin on jouduttu ohjelmoimaan uusia rajapintoja; tietojen luovuttamisesta saadut korvaukset on täytyntä hyvittää valtion budjetista; tie-

don pantaamisen varaan perustetut valtarakenteet on ollut pakko purkaa.

Poliittinen tahto datan avaamiseksi on kuitenkin vahva. En syyttäisi valtionhallintoa professori Matti Wibergin tavoin toimettomuudesta. Valtiovarainministeriön koordinoima avoimen tiedon ohjelma etenee, ja esimerkiksi Maanmittauslaitos on jo avannut tietoaineistonsa, vaikka avoimen tiedon lisenssimallia vasta viimeistellään. Tilastokeskus ja Ilmatieteenlaitos seuraavat jo perässä.

Viimeistään avattu tietoja hyödyntävä vuosittainen Apps4Finland-kilpailu on todistanut, miten paljon erilaisia mahdollisuuksia viranomaisten tietovarannoissa piilee.

Toki nopeamminkin olisi voitu edetä. Etenkin kuntien asenteet ja sen seurauksena tietovarantojen saatavuus vaihtelevat suuresti. Maan kattavia palveluita on mahdotonta kehittää, koska kaikkien kuntien aineistot eivät ole käytettävissä. Paras ta hyvää esimerkkiä tietojensa avaajana on näyttänyt Helsinki.

Wibergin huomio, että pelkkä tietovarantojen avaaminen ei riitä, on tärkeä. Kuten Wiberg toteaa, eduskunta ja tiedotusvälineet ovat päästäneet ministeriöt aivan liian vähällä, kun eivät ole pakottaneet niitä avaamaan käyttämiään laskentamalleja ja simulaatioita. Miten oppositio tai kansalaisjärjestöt ylipäätään voivat esittää vaihtoehtoja hallituksen politiikalle, jos ne eivät voi testata ajatuksiaan samoilla laskentamalleilla?

Avoimuudesta keskusteltaessa on tunnustettava myös yllättävien seurausten mahdollisuus. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa poliisin rekisterien avaaminen mahdollisti asuinalueiden rauhallisuutta arvioivan ASBOrometer-palvelun kehittämisen. Asunnonostajat ottivat palvelun nopeasti käyttöönsä, mikä on jyrkentänyt asuinalueiden eriytymistä.

Avoimessa Suomessa esimerkiksi koulujen oppimistulosten salassa pitäminen ei ole enää mahdollista.

JYRKI J.J. KASVI